

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У МЕЖАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються особливості управління розвитком учителів філологічних дисциплін; новітні підходи до формування їх професійної компетентності у системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: управління розвитком, методи й форми підвищення професіоналізму вчителів, авторська творча майстерня вчителя.

В статье рассматриваются особенности управления развитием учителей филологических дисциплин; новые подходы к формированию их профессиональной компетентности в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: управление развитием, методы и формы повышения профессионализма учителей, авторская творческая мастерская учителя.

In the article the specific features of leadership of linguistic disciplines' teachers' development; the new approaches to the teacher's professional competence formation in the system of post-diploma pedagogical education are singled out.

Key words: development's leadership; methods of the teacher's professionalism increasing; teacher's author laboratory.

Постановка проблеми. Модернізація освіти в Україні вимагає системного підходу до вирішення питань особистісного зростання, підвищення професійного рівня та фахової майстерності педагогічних кадрів. Без цього неможливе підвищення якості навчально-виховного процесу та інтеграція нашої країни у європейський освітній простір [3].

Одним із провідних положень Національної стратегії розвитку освіти в Україні є принцип безперервної освіти та навчання протягом життя. І це, в першу чергу, стосується педагогів, адже добре відомо, що лише інтелектуально та морально розвинутий, креативний учитель може виховати творчу, інноваційну особистість. Тому для підвищення ефективності навчально-виховного процесу в перепідготовці вчителів філологічних дисциплін викладачі секції методики викладання мов і літератури Харківської академії неперервної освіти постійно знаходяться в пошуку сучасних ефективних шляхів вирішення цієї проблеми.

На основі аналізу анкет вхідного та вихідного діагностування, творчих проєктів, які педагоги подають на виставку-презентацію, спостереження

фахівців у ході професійних конкурсів учителів, захисту підсумкових творчих проектів можна виокремити ряд наступних проблем:

- неосмислений підхід до навчальної діяльності;
- невміння планувати самоосвітню діяльність;
- брак аналітичної роботи;
- поверхове знання методики.

У зв'язку з цим метою діяльності викладачів секції методики викладання мов і літератури Харківської академії неперервної освіти є:

1. Спрямування роботи вчителів-філологів на забезпечення високого рівня викладання предметів.

2. Удосконалення знань словесників про форми й методи роботи на уроках, сприяння впровадженню в практику досягнень педагогічної науки.

3. Регулярний огляд новинок методичної та художньої літератури, періодичних видань.

4. Пропагування й плекання любові до рідного слова, дотримання єдиного орфографічного й мовного режиму.

Виходячи з описаного вище, **метою даної статті** є визначення особливостей управління розвитком учителів філологічних дисциплін у післядипломній педагогічній освіті.

Завдання: через розв'язання вищезначених проблем розкрити нові підходи до організації навчання вчителів філологічних дисциплін: упровадження інноваційних технологій, систематичне оновлення змісту та форм навчального процесу в післядипломній педагогічній освіті.

Виклад основного матеріалу. Швидкий темп сучасного науково-технічного прогресу вимагає від викладачів секції методики викладання мов і літератури розуміння необхідності зміни підходу до викладання тем профільного модуля. Насичення фактичним матеріалом навчальних програм вже не задовольняє потреби фахівця, а отже, виникає потреба у формуванні навичок самовдосконалення. Однією з принципів позицій є питома вага активної роботи слухача в навчальному процесі. Для оптимізації навчальної роботи підготовлено інформаційно-методичний посібник для вчителів філологічних дисциплін "Формування професійної компетентності вчителів мов і літератури", що дає змогу більше часу приділити інтерактивному навчанню, побудованому на взаємодії слухачів та викладача. Саме ці методи найбільш відповідають особистісно зорієнтованому підходу, передбачаючи колективне навчання та навчання у співпраці. На таких заняттях викладачі секції зазвичай виступають у ролі організатора процесу навчання, лідера групи, фасилітатора.

Так, наприклад, під час роботи за темами, спрямованими на роботу з обдарованими дітьми, аналізуємо основні ознаки педагогічних технологій, що орієнтовані на роботу з такими школярами, розглядаємо ускладнення змісту навчального матеріалу, можливості збільшення обсягу теоретичного матеріалу, рівень індивідуальних завдань, шляхи підвищення рівня самостійної роботи та створення умов для реалізації природних обдарувань особистості.

На практичному занятті слухачі розробляють творчі вправи, дослідницькі завдання, проблемні питання; проводять мовні спостереження й досліди, лінгвістичні ігри, що спрямовані на пробудження пізнавальної активності та створюють максимально сприятливі умови для мовленнєвої самореалізації здібних учнів; аналізують прийоми, що ставлять учня в активну позицію на уроці, та ситуації, в яких учень має захищати свою думку.

Оптимальними шляхами модернізації системи неперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сучасних умовах є використання курсів за вибором та спецкурсів, у ході яких реалізовуватимуться навчальні плани й програми професійного розвитку, що містять перелік змістових модулів. Це можливо лише за умов використання сучасних наукових теорій синергетики й андрагогіки, педагогічної інноватики й менеджменту освітніх інновацій, урахування компетентнісного та технологічного наукових підходів.

Значна увага відведена спецкурсам швидкого реагування на проблеми сьогодення та на зміни у нормативних документах. Так, наприклад, реакцією на зміни у Типовому положенні про атестацію педагогічних працівників (п. 3.20) стали динамічні спецкурси для вчителів, які викладають предмет не за фахом. Метою даних спецкурсів є оновлення, вдосконалення, поглиблення професійної підготовки вчителя з урахуванням пріоритетів державної політики в розвитку освіти, сучасних досягнень науки, педагогічної теорії, перспективних моделей педагогічного досвіду. Слухачам таких категорій були створені сприятливі умови для підвищення рівня сформованих ключових компетентностей та набуття відповідних предметних компетентностей. Тематика навчальних занять, відображена в програмі, сприяє творчим пошукам учителя, активізації його роботи щодо впровадження в практику інноваційних методів та прийомів, підвищенню професіоналізму, ерудиції та культури, а також акцентує увагу педагогічних працівників на новітніх формах моніторингу навчальних досягнень учнів.

Сьогодні навчання іноземної мови дітей із шести років знову стало предметом обговорення педагогів і батьків. Суспільство незадоволене рівнем мовної підготовки учнів середньої школи й одним зі шляхів усунення означеної проблеми є навчання іноземної мови з першого класу, тобто з шести років, що традиційно вважається найбільш сприятливим періодом для оволодіння іноземною мовою.

У зв'язку з цим дуже важливо грамотно спланувати процес навчання іноземної мови з опорою на психологічні, фізіологічні та фізичні особливості дітей шестирічного віку. Зокрема, особливу увагу слід приділити підготовці педагогів до впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти. Із метою розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів викладачами секції було розроблено програму спецкурсу "Особливості навчання англійської мови в початковій школі", навчально-тематичний план та навчально-методичні рекомендації до вказаної програми, в яких акцент було зроблено на такі складові професійного модуля:

1. Фізіологічні, психологічні та соціальні особливості дитини шестирічного віку. Їх роль в оволодінні англійською мовою.

2. Наступність в організації процесу навчання іноземної мови дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

3. Сучасні технології навчання англійської мови дітей шестирічного віку.

4. Сучасні комп'ютерні технології навчання англійської мови дітей молодшого шкільного віку. Їх роль у підвищенні якості уроку іноземної мови в початкових класах.

5. Особливості уроку іноземної мови як основної форми організації навчання шестирічних учнів.

6. Підвищення рівня професійної компетентності вчителів іноземних мов, які працюють у початковій школі.

Ураховуючи сучасні запити слухачів, слід відзначити, що ефективними виявилися курси за вибором, які слухачі обирають під час проходження основних курсів підвищення кваліфікації. Так, наприклад, у 2011-2012 навчальному році вчителі філологічних дисциплін надавали перевагу наступним курсам за вибором:

- «Формування професійної компетентності вчителів мов і літератури».
- «Культура мовлення. Ділова українська мова».
- «Організація самостійної роботи учнів на основі використання тестових форм».
- «Використання комп'ютерно орієнтованих систем навчання на уроках української мови та літератури».
- «Розмовна англійська мова».
- «Риторика».
- «Використання ІКТ учителем у професійній діяльності».

Популярними також стають інтернет-конференції для вчителів мов і літератури, де розглядаються такі актуальні проблеми:

1. Використання мультимедійних технологій на уроках літератури.
2. Формування творчої особистості вчителя української мови та літератури.
3. Реалізація принципу компаративізму на уроках літератури.
4. Виховання мовної особистості школярів засобами української літератури.

5. Характеристика напрямів роботи творчих груп учителів-предметників з організації навчання із застосуванням комп'ютерно орієнтованих методичних систем навчання в загальноосвітніх навчальних закладах у межах реалізації програмно-цільового проекту «Комп'ютерно орієнтовані методичні системи навчання у професійно-педагогічній діяльності вчителя загальноосвітнього навчального закладу».

6. Підбиття підсумків I та II етапів роботи членів творчих груп учителів-предметників щодо проблеми організації навчання із застосуванням комп'ютерно орієнтованих методичних систем навчання в загальноосвітніх навчальних закладах.

7. Використання тестових форм контролю з метою перевірки комунікативної компетенції учнів.

8. Формування комунікативної компетентності учнів (підготовка до написання власного висловлювання під час проведення ЗНО).

9. Сучасний урок літератури в умовах оновленого змісту освіти.

10. Сучасні підходи до проведення й аналізу уроків української мови та літератури.

11. Теоретичні засади філологічного аналізу художнього тексту.

Не менш ефективними є й виїзні семінари-практикуми, а також міжнародні та всеукраїнські науково-практичні конференції:

- "200-річчя від дня народження О.І. Герцена" (2012 р.).
- "Патріотизм українського народу у творчості Олександра Довженка" (2009 р.).

- "Роль і значення творчості І.Карпенка-Карого у становленні нової епохи в українській драматургії" (2010 р.).

- "Василь Стефаник – видатний український майстер психологічної новели" (2011 р.).

- "185-річчя від дня народження Леоніда Глібова" (2012 р.).

- "200 років від дня народження Євгена Гребінки" (2012 р.).

Якщо звичайні курси підвищення кваліфікації спрямовані на підготовку вчителя української мови та літератури до якісного викладання нових тем, розділів шкільної програми, вдосконалення майстерності з певної методичної проблеми або напряму, виконання на новому рівні професійних ролей і функцій тощо, то на *авторських курсах* словесник-практик, який досяг високого рівня педагогічної майстерності, знайомить учителів української мови і літератури із власною методичною системою роботи, виробленою продуктивною технологією, інноваційними формами, методами, прийомами.

Згідно з наказом Міністерства освіти й науки, молоді та спорту України та рішення колегії Головного управління освіти і науки в Харківській області, створено авторську творчу майстерню учителя (АТМУ), автором якої є Людмила Борисівна Чаговець, учитель української мови та літератури Коротичанського ліцею Харківської районної ради.

Слухачі курсів підвищення кваліфікації опановують творчу лабораторію цього вчителя-майстра, наслідують його високу культуру мовлення і мислення, отримують досвід підготовки до проектування адаптивного освітнього середовища, оволодівають основами методичного мистецтва, продуктивними способами розв'язання навчально-виховних завдань.

У рамках Школи молодого вчителя-словесника систематично проходять консультування вчителів, ведеться робота з молодими вчителями. Узагальнюється ППД, який плануємо презентувати широкому загалу в науково-методичному журналі «Джерело педагогічної майстерності» та видати окремим збірником.

Сучасній школі потрібен словесник, котрий працює у форматі творчих пошуків, що ґрунтуються на здобутках традиційної методики й включають

інноваційні елементи, педагог, самотивований не на репродукцію, а на експеримент, дослідження, новаторство, здатний до неперервної освіти, навчання протягом життя [7]. Так, моніторингові дослідження засвідчують, що значна частина вчителів не має достатньої внутрішньої мотивації до неперервної фахової самоосвіти: наприклад, лише 10% педагогів надають значення самоосвіті, вдаються до експериментування, біля 12% намагаються творчо використовувати розрізнені рекомендації, що друкуються у фахових журналах, а більше 70% продовжують орієнтуватися на вже розроблені алгоритми проведення уроків.

У Харківській академії неперервної освіти під науковим керівництвом Університету менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України втілюється обласний пілотний інноваційний програмно-цільовий проект “Створення системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом запровадження кредитно-модульної форми навчання в міжтестастійний період”, в якому бере участь і група вчителів української мови і літератури. Запровадження системи неперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників за кредитно-модульною формою навчання сприятиме:

- модернізації системи безперервної освіти педагогічних працівників; запровадженню нових форм підвищення кваліфікації;
- диверсифікації умов для створення індивідуальної освітньої траєкторії відповідно до фахових уподобань та рівня професійної підготовки вчителів філологічних дисциплін;
- забезпеченню неперервності підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін упродовж усього міжтестастійного періоду;
- вибудовуванню кожним учителем філологічних дисциплін індивідуальної освітньої траєкторії у процесі підвищення професійної компетентності відповідно до своїх фахових зацікавлень та рівня підготовки;
- створенню умов для системної самоосвіти педагогічних працівників протягом усього міжтестастійного періоду;
- реалізації одного з основних принципів післядипломної освіти – неперервності освіти протягом усієї педагогічної діяльності, усього життя;
- забезпеченню потреб регіону у кваліфікованих педагогічних кадрах.

Висновки. Результати систематичного діагностування дають підстави стверджувати, що робота педагогічних працівників Харківської академії неперервної освіти (секції методики викладання мов і літератури) щодо формування професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної педагогічної освіти має суттєвий вплив на приведення рівня кваліфікації педагогів області до сучасних вимог.

Перспективами підвищення рівня професійної компетентності вчителів є:

1. Робота тимчасових творчих колективів стосовно питань методики викладання.

2. Організація й проведення веб-конференцій для вчителів філологічних дисциплін.

3. Розробка системи тестових завдань з метою діагностування рівня професійної компетентності вчителів мов та літератури.

4. Створення й проведення спецкурсу для керівників районних методичних об'єднань учителів мов і літератури «Управління розвитком професійної компетентності вчителів».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єльнікова Г. В. Презентаційні матеріали на Всеукраїнській науково-методологічній конференції «Розвиток професійної компетентності педагога в системі безперервної освіти» (13-14 травня 2009 р., м. Харків) [Електронний ресурс] / Г. В. Єльнікова. – Режим доступу : www.edu-postdiploma.kharkov.ua.

2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003. – С. 9-45.

3. Крамаренко С. Г. Нові форми роботи з педагогічними кадрами [Електронний ресурс] / С. Г. Крамаренко.

4. Пуцов В.І. Розвиток україномовної компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної освіти: теорія, практика : наук.-метод. посіб. / В. І. Пуцов, М. І. Скрипник; Центр. ін-т після диплом. пед. освіти НАПН України. – К. : Геопринт, 2008. – 248 с.

5. Покроєва Л. Д. Модернізація функцій обласних інститутів післядипломної освіти / Л. Д. Покроєва // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – № 1. – С. 84-87.

6. Рябова З. В. Управління розвитком педагогічного колективу на основі маркетингових досліджень / З. В. Рябова // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 3.

7. Сидоренко В. В. Професійно-особистісне зростання вчителя-словесника на засадах кредитно-модульної системи : навч. посіб.: у 3 ч. / В. В. Сидоренко. – Донецьк : Каштан, 2010. – Ч. 1. – 210 с.

Дата надходження до редакції: 16.11. 2012 р.